

OVER FAMILIENAMEN MET 'DE' EN 'VAN'

door Marc VAN TRIMPONT.

De vraag of in Vlaanderen familienamen met een aanloop of een voorvoegsel 'van' of 'de' al dan niet met een kleine letter worden geschreven is voor menigeen een punt van interesse, vaak om uiteenlopende redenen overigens. Velen menen aan een kleine letter v of d een adellijk tintje te moeten of te mogen toeschrijven. Ten behoeve van onze leden of van de lezers in het algemeen heb ik deze aangelegenheid even van nabij bekeken in zowel ge vulgariseerde als gespecialiseerde werken.

Beginnende familievorsers kopen nog al eens het uitstekende werkje dat wijlen Michel Mispelon, die de vader van de familiekunde in Vlaanderen zou kunnen worden genoemd, te hunnen behoeve schreef. En over de vraagstelling is hij zeer kordaat:

Over onze familienamen met 'de' en 'van' is heel wat inkt gevloeid. Een kleine letter d of v ? Hebben niets adellijks ! Namen als De Wulf en Dewulf nu, schreef men voor 1796 praktisch altijd als de Wulf ! (1).

In Nederland bestaat het probleem hoofdletter versus kleine letter niet, omdat daar de regelgeving over de schrijfwijze van geslachtsnamen niet indruist tegen het correcte Nederlandse taalgebruik. Onze Noorderburen kunnen er zich dus toe beperken één misvatting uit de wereld te helpen, met name dat het fout is te denken dat het voorvoegsel 'van' op adellijke afkomst zou wijzen (2).

Van hun kant schijnen zelfs de Fransen op dezelfde golflengte te zitten als Mispelon. In een werkje uitgegeven in de populaire en alomgekende Marabout-serie kan men lezen:

Notons encore, que contrairement à ce que l' on croit communément, ni la particule ni le titre ne prouvent la noblesse. Corneille était noble, par contre Jacques d' Arc, le père de la Pucelle, ne l' était pas (3).

Andere ge vulgariseerde publicaties net als de schrijfwijze zoals men die aantreft in het ancien régime, bevestigen zowel het feit dat een kleine d en v de normale wijze is waarop het voorvoegsel 'de' en 'van' bij familienamen wordt geschreven, als het feit dat een kleine letter geen adellijke tintjes inhoudt.

De wettelijke schrijfwijze van de naam is vooral van belang op het juridische vlak. De Belgische wetgeving ter zake is nogal strikt. Juristen zijn het roerend eens over hoe het moet krachtens deze wetgeving maar filologen klagen het feit aan dat diezelfde regelgeving indruist tegen correct Nederlands taalgebruik.

Laten wij er bij voorbeeld jurist Walter Pintens op naslaan (4).

(1) Michel MISPELON, *Klim in je stamboom, praktische wenken voor beginnende familievorsers*, Drukkerij Flandria et Patria, Handzame, 1970, p.9.

(2) Aad VAN DER TANG, *Stamboomonderzoek. Een handreiking bij het schrijven van uw familiegeschiedenis*, Utrecht/Antwerpen, 1981, p.45-46.

(3) Norbert HEZELLES & Nadina VIGIER, *La généalogie (Manuel de l' amateur)*, ed. Hachette, Parijs, 1979, p.26

(4) Walter PINTENS, Naam, (Algemene practische rechtsverzameling vzw), 1981, § 12, 19-21, 30-33, 37, 117-118, 211-224.

De naam zoals wij die vandaag in ons land kennen (voornaam gevolgd door familienaam) stamt uit de late Middeleeuwen, en werd omstreeks 1600 officieel verplichtend gesteld. De facto was hij echter in veel gevallen al sinds de 14e eeuw, soms voordien, goed en wel erfelijk. Krachtens de Belgische wetgeving bestaan familienamen uit een of meerdere woorden verbonden met een koppelteken of met een voorvoegsel. Dit voorvoegsel, ook aanloop genoemd, is een constitutioneel bestanddeel van de naam en kan niet zomaar weggelaten worden, toegevoegd of gewijzigd. Pintens preciseert dat het voorvoegsel 'van' of 'de' geen teken van adeldom is, ook niet wanneer het met een kleine letter wordt geschreven. Hij vermeldt een hele reeks bronnen dienaangaande (5), en beklemtoont verwijzend naar J. Lindemans (*Moeilijkheden met 'van' -namen. Verslagen en mededelingen Kon., VI. Acad. Taal- en Letterkunde, 1955, p.505*) dat de ongegronde associatie van een voorvoegsel met een adellijke afstamming waarschijnlijk zijn oorsprong vindt in het feit dat het gebruik van een voorvoegsel onstond in adellijke kringen. Meldenswaard is ook het gegeven dat een familienaam niet wordt bepaald door de geboorteakte maar wel door de afstamming die in de geboorteakte wordt opgegeven.

NAAMSVERANDERING VERSUS NAAMCORRECTIE.

Er is een fundamenteel onderscheid tussen enerzijds de wijziging en anderzijds de correctie van een naam. Het eerste slaat zowel op de vervanging van een naam door een andere, op de toevoeging of weglating van een voorvoegsel of van een toenaam, als op de scheiding van de lettergrepen of elke andere wijziging aan de schrijfwijze van de naam. Alleen de regering heeft beslissingsrecht in dergelijke aangelegenheid. Het tweede geval slaat op het rechte trekken van wat krom of fout is, en hiervoor is de rechtbank van Eerste Aanleg bevoegd.

Een recent geval van naamcorrectie deed zich voor te Brakel in het jaar 1978. Op 24 mei 1976 vorderde Paul Pessemier de correctie van zijn naam tot 'de Pessemier', dit is de schrijfwijze van voor de Belgische onafhankelijkheid en ten tijde van het ancien régime. Bij vonnis van 25 mei 1978 beval de Rechtbank van Eerste Aanleg te Oudenaarde de correctie tot 'de Pessemier' ofschoon een voorouder, met name Jean Baptiste (o1790) in een handtekening het voorvoegsel 'De' (met hoofdletter) had gebruikt. Verwijzend naar het decreet van 6 fructidor II (23 augustus 1794), dat de vastheid van naam oplegde, stelt de Rechtbank in haar motivering (6):

Waar het Openbaar Ministerie uit die eigen schrijfwijze door Jean Baptiste van zijn handtekening met het lidwoord 'de' in hoofdletter D, afleidt dat het verzoekschrift mag ingewilligd worden, met dien verstande dat het lidwoord 'De' met een hoofdletter D zou geschreven worden, is de Rechtbank het niet eens met deze zienswijze: inderdaad uit de parochiale doopregisters van Michelbeke en Voorde, opgesteld tussen 1673 en 1790, staat vast dat de stamnaam der voorouders van

(5) Ter attentie van belangstellenden, zie hier deze bronnen: Gent, 2 febr. 1892, Pand. Pér., 1892, nr. 624, Gent 1 juli 1896, Pas., 1897, II, 17; Belg. Jud., 1897, 1 met advies van N. de Pauw en noot; Luik, 3 mei 1921, J. Liège, 1921, 210; Rb. Antwerpen, 3 feb. 1892, Belg. Jud., 1897, 2; Nijvel, 27 nov. 1912, Pas. 1913, III, 121 met gelijklopende conclusies Verhaegen; Pand. Pér., 1913, nr. 746 Ann. Not. Enr., 1913, 82; Bordeaux, 14 juni 1923, Belg. Jud., 1924, 254 met noot; R. Adm., 1924, 397; De Page, I, nr. 288, blz. 411 e.v.; L. Humblet, a.w., nr. 18 e.v., blz. 13 e.v.; J. Lameere, Discours sur les titres et noms, Belg. Jud., 1883, 26; Pand. B., Tw. Noblesse, nr. 256, 164; R. Lindon, La création prétorienne en matière de droits de la personnalité et son incidence sur la notion de famille, nr. 225, blz. 128; E. Perreau, Le droit au nom en matière civile, blz. 426; Planiol/Ripert nr. 503, blz. 206; Ponsard/Blondel, Nom-Prénom, Rép. Dr. Civ., nr. 84, blz. 7.

(6) N.N., Naamsverandering te Brakel, in Triverius, jg. 8, nr. 4, okt. 1978, p.20-23.

Men notere terloops dat de redactie ten onrechte spreekt van 'naamsverandering' terwijl het hier om een 'naamcorrectie' gaat.

verzoeker steeds met het lidwoord 'de' geschreven werd; welnu uit dit lang en meer dan 100 jaar voortdurend bezit van de familienaam met bedoelde schrijfwijze meent de Rechtbank te kunnen afleiden dat de echte familienaam van verzoeker moet geschreven worden als 'de Pessemier'.

Naast het feit dat het voorvoegsel normaliter met een kleine d en niet met hoofdletter D moet worden geschreven, blijkt uit dit vonnis ook overduidelijk dat het gebruik van een kleine letter d in het voorvoegsel 'de' hoegenaamd niets adellijks insinueert.

RECHT OP EEN FAMILIENAAM

Familienamen zijn het voorwerp van een recht. Bedoeld wordt het recht op het gebruik van zijn familienaam, het recht bij zijn naam te worden genoemd, het recht op naambescherming. Onder dit laatste valt het verzoek tot naamsverandering en de vordering tot naamcorrectie. Sommigen zullen aanstippen dat één recht niet werd vermeld, namelijk het recht zijn naam correct geschreven te zien wars van enige grammaticale geweldpleging...

Deze beschouwing lijkt niet zomaar uit de lucht gegrepen. Volgens filologen druist de Belgische regelgeving, waardoor het voorvoegsel 'van' of 'de' normaliter met een hoofdletter moet worden geschreven, in tegen het correcte Nederlandse taalgebruik. Pintens preciseert dat de taalkundigen naar Noord-Nederlands voorbeeld pleiten voor het los en met kleine letter schrijven van het voorvoegsel, en hij verwijst naar J. Leenen (*De schrijfwijze van de aanlopen 'de' en 'van' in geslachtsnamen, Anthroponymica, XI*) en naar J.L. Pauwels (*De spelling van de familienamen met 'van' en 'de'. Verslagen en mededelingen Kon. VI. Acad. Taal- en Letterkunde, 1959*).

Vanzelfsprekend bekampt jurist Pintens de zienswijze van de filologen, maar hij doet zulks door de vigerende wettelijke regels in te roepen, terwijl het precies die regels zijn die de taalkundigen wensen veranderd te zien...

Op 19 oktober 1976, aldus steeds Pintens, diende senator Lindemans bij de Cultuurraad van de toenmalige 'Nederlandse Cultuurgemeenschap' een voorstel tot decreet in met het doel de schrijfwijze van de aanlopen 'van' en 'de' in Nederlandse geslachtsnamen te veranderen, ten einde de oorspronkelijke schrijfwijze van de Vlaamse familienamen zoals die in onze gewesten bestond voor de Franse revolutie en zoals die bewaard is gebleven in Nederland in ere te herstellen. In concreto zou dit tot gevolg hebben gehad dat de aanlopen 'de' en 'van' met een kleine letter d respectievelijk kleine v zouden worden geschreven gescheiden van het stamwoord. Wel diende de hoofdletter te worden behouden wanneer het voorvoegsel niet wordt voorgegaan door de voornaam. Bij voorbeeld Marc van Trimont, maar Van Trimont Marc. Pintens verwierpt het voorstel op juridische gronden maar opnieuw beroept hij zich op die argumenten welke de indiener wou doen veranderen...

Naar verluidt (7) heeft enige tijd nadien ook dr. Marc Galle, de germanist die bekendheid verwierf in de periode 1965-1977 met zijn taalkundige radiopraatjes *'Voor wie haar soms geweld aandoet...'*, gepoogd, uit overwegingen die alleen met correct Nederlands taalgebruik te doen hebben, orde op zaken te stellen in de zin zoals Lindemans had voorgesteld. Ook hij stuitte op een muur van onbegrip en onwil, met het gevolg dat talloze Vlamingen die erop staan dat hun naam op een grammaticaal-correcte manier wordt geschreven verplicht worden hun eigen naam geweld aan te doen om binnen de wettelijkheid te blijven, ofwel op te draaien voor de kosten voor een vordering tot naamsverbetering of naamcorrectie.

(7) Ik schrijf 'naar verluidt' omdat ik de bron waar ik deze informatie heb gelezen niet meer terugvind... Dit neemt niet weg dat dr. Marc Galle, vermoedelijk toen hij minister was in de tachtiger jaren, inderdaad een initiatief ter zake heeft genomen.

BESLUIT

In deze beknopte uiteenzetting werd aangestipt dat volgens de filologen de voorvoegsels 'de' en 'van' in correct Nederlands met een kleine letter dienen te worden geschreven indien ze voorafgegaan worden door de voornaam. Bovendien is ten overvloede aangetoond dat deze kleine letter 'd' of 'v' in een familienaam hoegenaamd niets adellijks heeft.

Gezien de ruim verspreide misvatting dienaangaande zal het misschien wel zo zijn dat sommigen een kleine letter gebruikten of gebruiken om zich een (adellijk ?) statussymbool toe te eigenen.

Wanneer ik nu mijn naam onderaan deze bijdrage met een kleine 'v' schrijf, dan is het gewoon omdat correct taalgebruik me na aan het hart ligt...

Marc van Timpont

UIT DE OUDE DOOS



Geraardsbergen: processie 8 september 1906